

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Колесник Наталія Євгенівна

УДК 378:373.31+372.874

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України, м. Житомир.

Науковий керівник:	кандидат педагогічних наук, доцент Вітвицька Світлана Сергіївна, Житомирський державний університет імені Івана Франка, професор кафедри педагогіки.
Офіційні опоненти:	доктор педагогічних наук, професор Хомич Лідія Олексіївна, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, завідувач відділу проблем виховання у професійно-технічних навчальних закладах, м. Київ, кандидат педагогічних наук, доцент Тименко Володимир Петрович, Інститут педагогіки АПН України, старший науковий співробітник лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості, м. Київ.
Провідна установа:	Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра педагогіки, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Захист відбудеться 20 лютого 2007 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К-14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 19 січня 2007 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради

Н.А. Сейко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Одним із провідних напрямів реформування системи національної освіти є гуманізація навчально-виховного процесу, яка передбачає підготовку майбутнього вчителя початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів, оволодіння ним сучасними технологіями формування творчої особистості школяра.

Згідно з державними документами (Законом України „Про вищу освіту”, Державним стандартом початкової загальної освіти, Державною програмою „Вчитель”, Державною національною програмою „Освіта” („Україна XXI століття”), Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті) у процесі навчання учні початкових класів мають прилучитися до різних видів українського мистецтва, розмаїття його жанрів і стилів, вітчизняної та світової культури у контексті світових культуротворчих процесів. Вихідні концептуальні ідеї щодо підготовки освіченого, творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, визначені „Концепцією естетичного виховання молоді в умовах відродження української національної культури”, Комплексною програмою пошуку навчання і виховання обдарованих дітей та молоді „Творча обдарованість”.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів має бути спрямована на активний пошук інноваційних форм, методів, які стимулюють розвиток інтелектуальних сил, ініціативи, творчого потенціалу особистості.

Доцільність дослідження впливає з його спрямованості на розв’язання суперечностей між сучасними потребами шкільної практики та недостатнім рівнем підготовки спеціаліста до здійснення художньо-технічної освіти у початковій школі, зокрема:

- між державними вимогами підготовки майбутніх учителів початкових класів щодо організації художньо-технічної творчості учнів та реальним станом їх підготовки;
- між потребою оновлення змісту художньої праці, трудового навчання й образотворчого мистецтва у початковій школі та недостатнім науково-методичним забезпеченням їх викладання у вищій школі;
- між реально існуючими технологіями підготовки у вищих навчальних закладах, зокрема університетах, і необхідністю впровадження інтерактивних методів навчання.

В історичній ретроспективі позитивну роль художньої творчості у навчально-виховному процесі відзначали зарубіжні педагоги: Вітторіно да Фельтре, Т. Кампанелла, М. Квінтіліан, Я. Коменський, Д. Локк, Т. Мор, Р. Оуен, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Фур’є. Питанням взаємодії художньої та трудової діяльності у шкільній системі приділяли увагу вітчизняні класики

педагогічної науки: О. Духнович, М. Корф, Т. Лубенць, А. Макаренко, Я. Мамонтов, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І. Франко, Я. Чепіга. Впровадження художньо-технічної діяльності у практику початкової школи займає чільне місце у працях С. Коновець, Г. Мельник, Т. Носаченко, В. Тищенко, Д. Тхоржевського. Технологічний аспект проблеми підготовки майбутніх учителів розроблено у дослідженнях В. Беспалька, М. Жолдака, Ю. Майбіца, О. Пехоти, Г. Селевка, Ю. Татур та ін.

Проблема творчості, зокрема, педагогічної, стала предметом сутності педагогічної творчості (О. Антонова, В. Загвязинський, Л. Кекух, В. Кан-Калик, М. Поташич, С. Сисоева та ін.), готовності майбутнього вчителя до творчої діяльності (В. Васенко, О. Гришина, Л. Мільто, В. Моляко, В. Сирота, Л. Спирін та ін.), обґрунтування ефективних форм і методів розвитку творчих здібностей майбутніх учителів (Г. Костюк, О. Леонтьєв, Ю. Пелех, І. Цимбалюк та ін.); використання рефлексії як необхідного компонента творчої діяльності (Б. Ананьєв, С. Кондратьєва, В. Кривошеєв, В. Мацкевич, А. Пономарьов); впливу феноменологічних ідей на вирішення проблеми організації художньо-технічної творчості (Е. Гуссерль, М. Дюфренн, Р. Інгарден, М. Каган, М. Шелер); формування творчої особистості майбутнього вчителя у працях українських та зарубіжних учених (Г. Андерсен, Ф. Беррон, Г. Бутчер, С. Гончаренко, М. Дробноход, В. Ковальчук, А. Маслоу, О. Мороз, А. Рошенберг, О. Сухомлинська, К. Тейлор, Е. Торренс та ін.).

Проте, дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів, висвітлення науково-теоретичних підходів до побудови змісту, застосування інноваційних форм і методів їх реалізації, безпосередньо спрямованих на створення сучасної моделі та технології, не були об'єктом спеціального наукового пошуку.

Актуальність проблеми, її недостатня розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження „Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка „Формування професійної майстерності вчителів в умовах Європейської інтеграції” (держ. реєстр. № 0106V005409). Тема дисертації затверджена рішенням Ради координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 9 від 23.11.2004 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка вчителів початкових класів.

Предмет дослідження – зміст і технологія підготовки майбутніх учителів до організації художньо-технічної творчості учнів у початковій школі.

Мета дослідження – розробити та застосувати у навчально-виховному

процесі модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів; перевірити ефективність технологій, які забезпечують оптимальну підготовку майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність процесу підготовки майбутніх учителів молодших класів до організації художньо-технічної творчості учнів буде забезпечена завдяки спрямованості змісту дисциплін художньо-естетичного циклу, технології підготовки студентів педагогічного факультету на досягнення результату, яким виступає готовність випускника ВНЗ до організації художньо-технічної творчості учнів.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

1. Проаналізувати стан дослідженості обраної проблеми у педагогічній теорії та практиці.
2. Науково обґрунтувати та експериментально перевірити модель підготовки учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів.
3. Визначити критерії та показники готовності майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів.
4. Розробити технологію підготовки майбутніх учителів до організації художньо-технічної творчості молодших школярів.
5. Підготувати методичні матеріали щодо вдосконалення підготовки випускників педагогічних факультетів до організації художньо-технічної творчості учнів.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на принципах філософської теорії творчості (Б. Кедров, В. Пономарьов та ін.); концепції педагогічної творчості (О. Клепиков, І. Кучерявий, В. Малахів, С. Сисоева та ін.); єдності теорії та практики, дотримання об'єктивності щодо емпіричного вивчення предметів і явищ педагогічного процесу у вищому закладі освіти. Теоретичну частину дослідження становлять праці, що розкривають основні положення теорії особистості та суб'єктного підходу (І. Бех, А. Бойко, Л. Виготський, В. Крутецький, О. Леонтьєв, В. Моляко, В. Петровський, К. Платонов, С. Рубінштейн, В. Рибалко та ін.); психологічні основи професійної діяльності (Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Сластьонін, В. Якунін та ін.); психолого-педагогічні основи професійної підготовки вчителів у системі вищої освіти (О. Абдулліна, Н. Бориско, Г. Васянович, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Г. Ігнатенко, М. Левківський, О. Мороз, Н. Нічкало, М. Сметанський, О. Тарнопольський та ін.); тенденції розвитку полікультурного та художньо-естетичного виховання (Н. Голота, І. Зязюн, О. Корж, М. Лещенко, В. Орлов, О. Рудницька); психолого-педагогічні засади підготовки вчителів молодших

класів (Н. Бібік, Г. Підкурганна, О. Савченко, В. Тименко, Л. Хомич та ін.). У процесі дослідження були використані нормативно-правові документи щодо розвитку освіти в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань було використано комплекс методів дослідження: *теоретичні* – аналіз наукових і літературних джерел, виявлення достовірних фактів про взаємозв'язки між явищами і процесами художньо-технічної творчості та закономірні тенденції її розвитку, порівняння, систематизація, моделювання, системно-структурні, системно-функціональні методи, які дозволили узагальнити та систематизувати теоретичний матеріал з проблеми дослідження; *емпіричні* – опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), тестування, спостереження, співбесіда, експертні оцінювання, педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний), методи творчого пошуку, математичної статистики, комп'ютерної обробки даних експерименту дало можливість реалізувати програму дослідження та виявити якісні зміни рівнів готовності майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів.

Організація дослідження. Дослідження проводилося протягом 2001 – 2006 років та охоплювало кілька етапів науково-педагогічного пошуку.

На першому етапі (2001-2003 рр.) вивчено стан досліджуваної проблеми у філософській, психологічній, педагогічній літературі; проаналізовано навчально-програмну документацію закладів освіти, обґрунтовано об'єкт, предмет, визначено гіпотезу, завдання дослідження та розроблено його стратегію; здійснено констатувальний етап експерименту.

На другому етапі (2003-2004 рр.) виділено та обґрунтовано структурні компоненти моделі та уточнено критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості молодших школярів.

На третьому етапі (2004-2006 рр.) здійснено формувальний етап експерименту; узагальнено та оформлено результати експериментальної роботи; сформульовано висновки; визначено перспективи подальшого дослідження проблеми.

Експериментальна база дослідження. Результати дослідження впроваджені у навчальний процес педагогічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 408 від 28.09.2006 р.), Київського міського педагогічного університету імені Б. Д. Грінченка (довідка № 278 від 12.09.2006 р.) та Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 296 від 25.09.2006 р.). На різних етапах дослідження експериментальною роботою було охоплено 1239 осіб (21 викладач, 104 вчителі, 257 студентів, 857 молодших школярів). У формувальному етапі

експерименту брали участь 124 студенти.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що: *вперше* розроблено модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів; *уточнено* сутність поняття „організація художньо-технічної творчості молодших школярів“; *удосконалено* технологію підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів; *подальшого розвитку* набули зміст, форми та методи підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що уточнено сутність та взаємозв'язок базових понять дослідження; здійснено ретроспективний аналіз розвитку художньо-технічної творчості в Україні та за кордоном; визначено наукові підходи (індивідуально-творчий, дослідницький, особистісно орієнтований), що дозволило аргументувати основні напрями організації художньо-технічної творчості у початковій школі (феноменологічний, креативний, технологічний); теоретично обґрунтовано художньо-технічний компонент у змісті професійної освіти.

Практичне значення одержаних результатів визначається розробкою технології підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів та перевіркою її ефективності, розробкою та впровадженням спецкурсу „Методика викладання художньої праці в початкових класах“ (54 год.), факультативу „Організація художньо-технічної творчості учнів початкових класів“ (54 год.), а також відповідних навчальних програм.

Вірогідність результатів дослідження і висновків забезпечується застосуванням науково-педагогічних підходів до визначення змісту підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів, а також використанням комплексу методів дослідження, адекватних об'єкту, меті, завданням визначеної проблеми дослідження, результатами констатувального й формувального етапів експерименту, застосуванням методів математичної статистики.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження апробовано у вигляді доповідей на міжнародних, всеукраїнських, міжрегіональних і обласних конференціях, зокрема, на міжнародних науково-практичних конференціях „Формування професійної майстерності вчителя в умовах ступеневої освіти“ (Київ – Житомир, 2003 р.), „Формування професійної компетентності вчителя в умовах Європейської інтеграції“ (Київ-Житомир, 2005 р.); всеукраїнських науково-практичних конференціях „Соціально-педагогічні проблеми сучасної та вищої освіти в Україні“ (Житомир, 2002 р.), „Педагогічні технології навчання, виховання і розвитку молодших школярів“

(Переяслав-Хмельницький, 2003 р.), „Творча особистість учителя як передумова інноваційних процесів у початковій школі“ (Житомир, 2004 р.), „Актуальні проблеми інтегрованого викладання лінгводидактичних і мистецьких дисциплін у закладах освіти“ (Житомир, 2005 р.), „Інноваційні технології виховання учнів у позанавчальний час“ (Житомир, 2005 р.), „Математична підготовка студентів у контексті початкової дизайн-освіти“ (Житомир, 2006 р.); обласній науково-практичній конференції „Нові технології навчання в початковій школі: досвід, проблеми, перспективи“ (Житомир, 2000 р.); міжрегіональній науково-практичній конференції „Проблеми наступності освіти та розвитку особистості в контексті взаємодії освітніх закладів“ (Житомир, 2003 р.).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 16 наукових праць, з них 13 – одноосібні, зокрема 1 методичні рекомендації, 6 статей у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 9 статей у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (357 позицій, з них 5 іноземними мовами). У роботі міститься 20 таблиць, 18 рисунків. Загальний обсяг роботи – 335 сторінок, основний зміст дисертації займає 183 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, його методологічні та теоретичні основи, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, висвітлено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження у практику діяльності вищих навчальних закладів.

У першому розділі – „Теорія і практика підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості молодших школярів“ – представлено результати теоретичного аналізу сутності та взаємозв'язку базових понять дослідження; розглянуто наукові підходи до організації художньо-технічної творчості у початковій школі; розкрито історико-педагогічний аспект становлення художньо-технічної творчості учнів в Україні та за кордоном; здійснено ретроспективний аналіз наукових підходів до підготовки майбутніх учителів і практики організації художньо-технічної творчості учнів у початковій школі; визначено художньо-технічний компонент у змісті професійної освіти вчителя.

Згідно логіки дослідження проаналізовано та уточнено базові поняття: „творчість“, „художня творчість“, „технічна творчість“, „художньо-технічна